

SPROG- KRÆSEN

Nyt fra
Den Danske
Sprogkreds

26. oktober
2018

Stiftende generalforsamling den 14. august, 2017: Rainer Verhoefen, Lise Bostrup, Annette Drachmann, Canan Susanne Korkmaz, Charley Sofia Jørn, Annelise Jarvis Hansen, Jon Milner, Jael Azoulai, Lone Rytzel, Hisako Ogawa og Brita Vibeke Andersen.

Velkommen

Den Danske Sprogkreds er en gruppe mennesker med forskellig baggrund, som har interesse for dansk sprog og sprogpolitik.

Det danske sprog er presset udefra. I en stadig mere internationaliseret verden oplever vi, at det danske sprog mister terræn, sådan at der bliver talt og skrevet engelsk inden for stadig flere områder. Faren ved dette er, at sprogets ordforråd ikke holdes ved lige og udvikles, og det er allerede nu svært at diskutere emner inden for informationsteknologi, sport og videnskab uden brug af engelsk.

Vores sprog er også udfordret indefra. Der er nemlig i dag en tendens til bevidstløst at fylde det danske sprog op med engelske ord og udtryk, bøjningsformer og engelskpræget udtale.

Vi vil gerne skabe debat om det danske sprog og for at få lidt større perspektiv i debatten har vi udgivet en bog *Er dit modermål okay? Sprogpolitik i Danmark – og ude i verden* med bidrag af sprogfolk fra Frankrig, Italien, Tyskland, Polen, Rusland, Holland, Litauen, Ungarn, Island og Sverige, og vi har lavet en sangbog med *Sange om det danske sprog*, som både er en bog med nye og gamle sange beregnet til fællessang og en kulturhistorie over en del af den danske selvforståelse.

Bladet **Sprogkræsen** vil i fremtiden udkomme fire gange om året og beskæftige sig med emner sig med forskellige aspekter af det danske sprog. I det første nummer handler det om den engelske påvirkning.

udgives af Den Danske Sprogkreds på
Forlaget Bostrup

Ansvarshavende redaktør: Lise Bostrup
Layout: Martin Sand Paevaeltu
Vignetter og andre illustrationer: Britta
Routhier

Den Danske Sprogkreds' bestyrelsesmedlemmer

Lise Bostrup (formand og redaktør)
Lone Rytzel (næstformand)
Brita Vibeke Andersen
Annelise Jarvis Hansen
Jan Aage Rasmussen
Rainer Verhoven

Forlaget Bostrup

v/ Lise Bostrup
Herlufsholmvej 11,
2720 Vanløse
DenDanskeSprogkreds@gmail.com
Tlf. 38 74 36 00 / 26 71 78 37

Kontingent

300 kr. pr. år incl. årets udgivelser og entré
til Sprogkredsens arrangementer.
Mobilpay 26 71 78 37

Abonnement på Sprogkræsen

Sprogkræsen udkommer 4 gange pr. år.
Papirudgave: 300 kr. pr. år ex. porto
Elektroniske udgave: 300 kr. pr. år.

www.DenDanskeSprogkreds.dk

Facebook: DenDanskeSprogkreds

folkeskolen.dk/blogs/den-danske-sprogkreds/

Indhold

Europas slappeste sprogpolitik	s. 3
Den Danske Sprogkreds' første år	s. 6
Fra himmelsk lyd til mudderpøl. Sange om det danske sprog	s. 8
En purist fylder 150	s. 10
Fremmedord i tre lag	s. 12
Af To verdener	s. 13
Afløsningsord	s. 14
Fra automobil til bil	s. 14
Nordmændene kan og vil	s. 14
I Japan spiser de katte	s. 15
Fremmedord optages på forskellige måder i forskellige sprog	s. 16
Engelsk og tysk påvirkning af dansk	s. 20
Hvordan dør et sprog?	s. 28
Den Danske Sprogkreds' program	s. 32

Europas slappeste sprogpolitik

Danmark fører i dag Europas slappeste sprogpolitik. I Den Danske Sprogkreds' første publikation Er dit modersmål okay? Sprogpolitik i Danmark – og ude i verden er det lykkedes os at få en lang række udenlandske og danske sprogeksperter til at beskrive sprogpolitikken i deres lande, – og det er bestemt ikke kedelig læsning.

Af Lise Bostrup

Litauen er Danmarks modsætning

Liucija Širkaite beretter fra Litauen om, hvordan det litauiske sprog gennem århundreder har været under voldsomt pres fra russisk, polsk og tysk, hvordan man tidligere har udgivet bønne- og salmebøger på litauisk, men skrevet med kyrilliske bogstaver, for at de ikke skulle vække opmærksomhed ved eventuelle husransagelser, og hvordan man nu fører en sprogpolitik, hvor det litauiske sprogakademi gennemgår hele ordstoffet og indfører nye ord og vendinger for fremmede ord. Et hotel hedder f.eks. hotel på de fleste europæiske sprog, men ikke på litauisk. Her hedder det *viešbutis* (gæstehus).

I Litauen er det strafbart at bryde sprogloven. En person, der taler i et offentligt medie, holder en forelæsning på et universitet eller taler ved større sammenkomster, kan risikere op til 1.000 kr. i bøde for at anvende et russisk eller et engelsk ord eller lægge trykket forkert i etablerede litauiske ord.

Island kommer på andenpladsen

Den islandske sprogpolitik er også legendarisk, men her er det primært det danske sprog, der står for skud.

Island blev et selvstændigt land i 1918 efter i 656 år at have været en del af Danmark (og Norge). På basis af de gamle sager og med hjælp af den danske sprogforsker Rasmus Rask gik man i gang med at genskabe et selvstændigt islandsk sprog, hvor de danske ord og grammatiske strukturer blev fravalgt, og man gjorde sig store anstrengelser for at konstruere nye, ægte islandske ord.

Arbejdet er fortsat helt op til i dag, og der er folkelig opbakning til at bruge de nye ord, når de bliver lanceret.

En telefon hedder f.eks. *a telephone* på engelsk, *ein Telefon* på tysk, *en telefon* på svensk, *telèfon* på catalansk, *फोन* (fona) på nepalesisk – men *sími* på islandsk. Det kommer af det oldislandske ord *sími*, der betyder *reb* eller *tov*, så selv om der også er indført trådløs telefoni på Island, så

er det altså ikke tilfældet i sproget. I det danske sprog har vi det samme sproglige efter-sløb i udtrykket *at slå på tråden*.

En *mobiltелефон* hedder *farsími* på islandsk. Her er første sammensætningsled ordet *far*, der betyder *bevægelse*. Det er tydeligt at mærke, at der bliver lagt mange kræfter og meget energi i at skabe de rent islandske ord.

Fransk

Det er ikke kun de små lande, der passer godt på deres sprog. Inden for det store franske sprogområde gøres der meget seriøse bestræbelser på at holde sammen på sproget og at opretholde en klar norm for, hvad der er godt fransk. I *Er dit moders-mål okay?* kan man læse den danske lektor i dansk på Sorbonne, Laila Flink Thullesens beretning om den franske sproglov, den såkaldte Tourbonlov, der f.eks. kræver, at ethvert videnskabeligt værk, der indleveres på engelsk i et fransktalende land, skal forsynes med et grundigt resumé på fransk. Det skal både ske for at sikre offentlig adgang til forskningen, og for at sikre, at forskningen hele tiden bliver italesat på fransk, således at det franske ordforråd holdes a jour.

L'Académie française udsender også med jævne mellemrum vejledninger til godt og dårligt fransk sprog med titlen *Dire, ne pas dire* (Sig og sig ikke), og disse vejledninger skal følges af alle offentlige myndigheder.

Feminisme og politisk korrekthed

I de tysktalende lande og i Sverige og er der i disse år stor interesse for brugen af feminine suffikser svarende til de danske i *lærerinde* og *sygeplejerske* samt kønsneutrale former, som f.eks. det nyskabte svenske personlige pronomen *hen*, der skal kunne erstatte såvel *han* som *hun*.

Her er også store diskussioner om politisk korrekthed og forsøg på at undgå kommercielle ord i sproget som f.eks. brugen af *at google* i betydningen *at søge på nettet*, *en burger* i betydningen *en bøfsandwich*, *en kleenex* i betydningen *et lommetørklæde*, *en i-pad* og alt, hvad der har at gøre med forretningsimperiet *Facebook*.

Og hvad med Danmark?

Det, der er fælles for alle de nævnte lande og sprogområder, er et ønske om at føre en normativ sprogpolitik. Der er ord og udtryk, man ikke vil have, og der er nogle, man gerne vil have. Der er korrekte måder at stave ordene på, og der er forkerte måder. Ikke al udtale er lige god. Man har idealer for sproget. Idealerne er ikke de samme over hele Europa, men man har idealer. Det har vi ikke i Danmark.

Da daværende undervisningsminister Hartvig Frisch efter 2. verdenskrig gennemførte sprogreformen i 1948 var der tale om en helt klart normativ politik. Det danske sprog skulle se mere nordisk og mindre tysk ud, og man gik fra at skrive substantiver med store begyndelsesbogstaver som på tysk til at skrive dem med små som i Sverige, og man indførte det svenske *å* i stedet for dobbelt *a*, så *en Gaard* blev til *en gård*.

Der var skarpe protester mod denne politik f.eks. fra Aabenraa i Sønderjylland, hvor man skabte slagordet: *Byens navn er Aabenraa – uden svenske boller på., men det hjalp ikke folk i Aabenraa.*

Med oprettelsen af Dansk Sprognævn i 1955 blev debatten om det danske sprogs udvikling ændret. Henrik Galberg Jacobsen, der i 1974 udgav en bibliografi med titlen *Dansk Sprogørgtslitteratur 1900-1955* med beskrivelse af 1628 forskellige artikler og selvstændige værker om sprogrøgt i Danmark, skrev i indledningen:

med oprettelsen af Dansk Sprognævn sker der en art institutionalisering af sprogrøgten i Danmark, hvorved sprogsituationen og grundlaget for en videreførelse af sprogrøgtdebatten ændres.

Siden er sågar selve ordet *sprogrøgt* gået ud af sproget, så Korpus.dk fra 2007 kun har registreret én eneste forekomst.

Det virker, som om de toneangivende danske sprogforskere siden denne institutionalisering er blevet enige om at lægge debatten om dansk sprogpolitik død. Sproget bliver beskrevet som en selvstændig organisme, der udvikler sig efter sine egne love, og vi kan ikke gøre andet end at se til.

Lad os tage et par eksempler:

Det danske sprog er ligeglad med, hvad vi kalder tingene, bare vi er enige om, hvad ordene betyder (seniorredaktør ved Det Danske Sprog- og Litteratur-selskab, Lars Trap-Jensen i Berlingske Tidende den 29. juni 2018.)

Sprog er ligesom levende væsner: De tilpasser sig, eller også uddør de.
(Mikkel Wallentin, lektor, Institut for Kommunikation og Kultur, den 3. april 2016. www.videnskab.dk)

KOM magasinet: *Kan man på nogen måde styre sprogets udvikling?*
Sabine Kirchmeier: *Det tror vi ikke. Ikke i nogen bestemt retning i hvert fald.*
(KOM magasinet. Magasinet for kommunikation og sprog, nr. 68 december 2012; Sabine Kirchmeier er direktør for Dansk Sprognævn.)

Mit budskab til krakilerne er, at om vi så hopper eller springer, så ændrer sproget sig alligevel. De mekanismer, der får sproget til at ændre sig, har været de samme, siden vi sprang ned fra træerne. (Ole Lauridsen, sprogforsker, lektor på Aarhus School of Business and Social Sciences, og kendt fra DRs "Sproghjørnet" til Søren Kassebeer 25.7.2013 Berlingske Tidende.

Dansk har overlevet så meget tidligere uden at holde op med at være dansk. Jeg tror sagtens, at det kan overleve', siger professor Henrik Galberg Jacobsen, Information den 8.8 2011.

Den Danske Sprogkreds' første år

Sprogkredsens første år har handlet om at skabe interesse for dansk sprogpolitik, samle viden, skabe kontakter, finde samarbejdspartnere, få medlemmer og blive kendt i Danmark.

Digteren *Søren Ulrik Thomsen* fortalte den 26. oktober om sit forhold til det danske sprog. Kollegiet Regensen i St. Kanikestræde stillede festsalen til rådighed for Sprogkredsens. Kollegiets beboere mødte talstærkt op.

Folkeskolelærer *Canan Susanne Korkmaz* fortalte levende om at undervise tyrkiske børn i dansk den 29. august. 2017.

Phd. *Marianne Rathje* holdt et tankevækkende oplæg om bandeordene og deres funktion den 21. marts på Kulturstationen i vanløse.

Jael Azoulay har sørget for dejligt klaverakkompanjement til fællessangene ved Den Danske Sprogkreds' arrangementer.

Den prisbelønnede italienske oversætter af dansk litteratur *Bruno Berni* causerede over det danske sprogs udvikling de seneste 30 år med udgangspunkt i sin artikel i Sprogkredsens *Er dit modersmål okay?*

10.11.17 *Er dit modersmål okay? Sprogpolitik i Danmark og ude i verden.* Debat på Bellascenen med *Per Ivar Vågland* (Svenska Språkförsvaret), *Reiner Pogarell* (Verein Deutsche Sprache) og *Ástís Sigurgests dóttir* (Island) med Sprogkredsens formand *Lise Bostrup* som moderator og bestyrelsesmedlem, *Rainer Verhoeven*, som tolk).

Som et led i bibliotekernes temauge ORD talte Sprogkredsens formand Lise Bostrup den 10.9. på Kulturhuset Bispen i Haderslev, den 11.9. på biblioteket i Nykøbing Falster, den 13.9. på bibliotekerne i Hillerød og Holbæk, og den 4.10. 2018 på Værløse Bibliotek.

Oversætteren *Marina Allemanno* talte med forfatteren *Dorrit Willumsen* om hendes forhold til helt specielle ord og udtryk den 10.10. 2018.

Den 26. august 2018 deltog Den Danske Sprogkreds i festivalen København Kulturhavn. *Koret Volvox* med dirigenten *Henrik Palsmar* i forgrunden sang udvalgte sange om det danske sprog i det dejlige solskinsvejr.

Fra himmelsk lyd til mudderpøl?

Den Danske Sprogkreds udgiver den 26. oktober en sangbog med 56 sange om det danske sprog. Sangene er optrykt i deres fulde længde, og vi har tilføjet noder, præsentationer af forfattere og komponister, nogle ordforklaringer og en indledning om sangene som et spejl af den danske selvforståelse fra begyndelsen af 1800-tallet og frem til i dag.

Af Lise Bostrup

Står de ikke i Højskolesangbogen allesammen?

Mange vil måske umiddelbart tro, at sangene om det danske sprog allerede står i *Højskolesangbogen*, men det er langt fra tilfældet. At tale om *Højskolesangbogen* i bestemt form er faktisk lidt af en tilsnigelse, for fra *Sangbog udgivet af Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler* udkom i 1894, til den 18. udgave af *Højskolesangbogen* udkom i 2008, har sangbogen skiftet navn fire gange, og en meget stor del af indholdet er skiftet ud, således er der alene mellem den 17. udgave i 2002 og den 18. udgave i 2008 er 169 sange, der er slettet, og 169 sange, der er tilføjet.

Den første højskolesangbog indeholdt 506 sange, hvoraf 30 handlede om det danske sprog. I den 18. udgave er der kun to af de 30 tilbage, nemlig N.F.S. Grundtvigs *Moders navn* fra 1837 og Edvard Lembocks *Vort modersmål er dejligt* fra 1859. Nationalsangen *Der er et yndigt land* indeholdt i den oprindelige version et vers om sproget, men i de nyere udgaver er sangen forkortet fra de oprindelige otte vers til fire, og verset om det danske sprog er slettet (se s. 31).

De mange sletninger og forkortelser har givet plads til ikke mindre end 36 engelsksprogede sange.

Romantikkens blide, bølgende danske sprog

Det billede af det danske sprog, der formidles gennem sangene, er en vigtig del af den danske identitets historie.

I romantikkens periode i begyndelsen af 1800-tallet blev det danske sprog tillagt en række feminine værdier. *Det danske sprog er stærkt og blødt* (Oehlenschläger), *mit modersmål, de første toner søde* (Blicher), *Vort modersmål han elsked, hun var hans ungdomsbrud* (Ploug) og *Modersmålet ... dejligt klinger i allen stund, men dejligst i pigemunde* (Grundtvig).

Men dette billede står ikke alene.

Slidt og smukt

Det danske sprog er slidt og smukt
dets vellyd vejret hen
dets farver ædt af mulm og fugt
dets festlanterner næsten slukt
dets klang en mumlen – men
det har sin egen skønhed: den
som hviler på den lov, at den
er smuk, hvis smil er smukt.

Piet Hein 1940

Et fælles sind

Der en åben bog,
som gemmer al vor viden
det er det danske sprog,
det sind vi er fælles om.

Det slynger sig, gynger sig gennem vort liv,
det nærende, bærende livsperspektiv.

Niel Brunse 2000

Og vé det usle drog, der elsker ej sit sprog

Under de slesvigske krige i 1848 og 1864 fik piben en anden lyd. *Kuglen peb, og sværdet klang til kartovers brag. / Tysken måtte lære det danske sprog den dag*, skrev Carl Ploug, og Peter Faber fulgte trop med *Den tapre landsoldat* med de berømte linjer: *Og vé det usle drog, der elsker ej sit sprog / og ej vil ofre liv og blod for*

gamle Dannemark. I kampene om Slesvig stod sproget i centrum, og Carl Ploug, der selv var født i Sønderjylland, skrev mange stærkt nationalistiske tekster. I den første udgave af *Højskolesangbogen* i 1894 var Ploug repræsenteret med 30 sange og indtog dermed 4. pladsen efter N.F.S. Grundtvig, B.S. Ingemann og Bjørnstjerne Bjørnson på listen over forfattere med flest tekster. I den nyeste udgave er han slet ikke repræsenteret.

Samfundskritik

I *Sange om det danske sprog* følger vi udviklingen af sproget helt op gennem 1900-tallet. Vi ser på revyviser, får sat melodier til Piet Heins digte og ser på sange af de gamle ungdomsoprørere. Mange af teksterne er sjove og underfundige, men begejstringen for sproget er svær at finde – og egentlig virker det næsten masochistisk, at danskere med stor glæde istemmer Benny Andersens omdigtning af *Vort modersmål er dejligt* til *Vort muddersmål er hæsligt*, som er skrevet i 1973, altså i en periode, som var præget af samfundskritik og antinationalisme. Danskerne holdt i vid udstrækning op med at holde af det danske sprog. Den udvikling må vendes.

Glæden ved sproget

For at få fokus på det danske sprogs kvaliteter har Den Danske Sprogkreds indsamlet og selv igangsat skrivningen af en række nye sange, og vi er glade for at kunne præsentere helt nye tekster af Sara Fufusawa Hauge, Bo hr. Hansen, Henrik Borg Jensen, Anders Raahauge, Gonzalo Vargas og Lise Bostrup.

Volvox-koret synger for

Volvox-koret under ledelse af Henrik Palsmar præsenterede et udvalg af sangene fra sangbogen på scenen ved Islands Brygges Kulturhus i forbindelse med Københavns Kulturhavnfestival 2018.

Volvox synger også på Bellascenen under BogForum og senere på Kulturstationen i Vanløse. (Se programmet s. 32.)

Knud Hjørtø ca. 40 år gammel.

En purist fylder 150

Den 4. januar 2019 er det 150 år siden, forfatteren og sprogrevseren Knud Hjørtø blev født i Kirke Værløse i Furesø kommune. Det bliver fejret ved nogle arrangementer i løbet af første halvår 2019.

Af Ole B. Kristensen

Som skønlitterær forfatter var Knud Hjørtø en af frontkæmperne for den nyrealistiske strømning, som vandt frem i dansk litteratur omkring århundredeskiftet (1900). Han blev regnet som en af de såkaldte bondeforfattere, der talte navne som Jeppe Aakjær, Martin Andersen-Nexø, Jakob Knudsen, Johan Skjoldborg og Johannes V. Jensen.

Et værk om året

Knud Hjørtø var særdeles produktiv. Gennem sin 32 år lange forfatterkarriere udgav han 32 større værker (romaner og novellesamlinger) nogenlunde regelmæssigt med ét værk om året. Hertil kommer nogle radiohørspillene samt en lang række aviskronikker og artikler mv.

På baggrund af sin viden om og passionerede interesse for klassisk musik virkede Hjørtø også som musikanmelder og skrev essays om klassiske musikværker.

Inspirationen

Inspirationen til hans fortællinger kom fra bondelivet på barndomsegnen, fra tidens brydninger i de litterære og politiske miljøer i København, hvor han studerede, og fra de danske provinsbyer, hvor han arbejdede som realskole- og seminarielærer, indtil han som 43-årig kunne ernære sig som fuldtidsforfatter.

Han blev en kendt figur i det danske kulturlandskab, hvis grupperinger han hævdede sig over ved ikke at vælge side – omend hans fortællinger kunne afspejle klare holdninger. Stilistisk var Hjørtø inspireret af fransk symbolisme og dansk vitalisme. Og som den første danske forfatter benyttede han Freuds psykoanalytiske teorier til at arbejde sig ind i sine hovedpersoners ubevidste følelsesliv og herudfra beskrive deres handlinger.

Oftede drejede det sig om forholdet og magtspillet mellem mand og kvinde og om at finde ind til sig selv som menneske.

Forfatterens – ikke folkets forfatter

Trods sin omfattende produktion opnåede Knud Hjørtø aldrig bred folkelig popularitet.

Han var en bevidst og stilsikker sprogbruger, der kunne skifte fra det tunge og dybsindige til det lette, ironiserende og sarkastiske. Men hans ofte tænksomme, detaljerede beskrivelser, blandt andet af menneskelige sjælekvaler, har formentlig gjort, at mange læsere har fundet handlingerne for stillestående eller stoffet vanskeligt tilgængeligt.

Til gengæld var hans litteratur værdsat af mange af samtidens forfattere og kulturpersonligheder, hvilket gav ham prædikatet "forfatternes forfatter". Blandt andre har Johs V. Jensen, Henri Nathansen, Henrik Pontoppidan, Aksel Sandemose, Sigurd Swane,

Tom Kristensen og Otto Gelsted givet udtryk for deres anerkendelse af Hjortøs værker og virke. Knud Hjortøs litterære position kan bl.a. aflæses af, at Det Danske Sprog- og Litteraturselskab har udgivet fire af hans romaner i serien Danske Klassikere. Kun få andre forfattere har fået udgivet flere eller et tilsvarende antal titler i denne serie.

Knud Hjortøs fødegård, Hjortøgård ved Kirke Værlose, nedbrændte i 2011. Tilbage på tomten står gårdens navnesten, som vil blive indviet som mindesten for Knud Hjortø i foråret 2019.

En varm fortaler for bolle å'et og navneord med små bogstaver

Knud Hjortø, der havde studeret sprogvidenskab på Københavns Universitet, markerede sig som pioner for en modernisering af dansk retskrivning. Det gjorde han implicit gennem sin litteratur og eksplicit i form af essays, kronikker og faglitterære udgivelser om sproget.

Allerede før århundredskiftet begyndte han således at benytte bolle-å og at skrive navneord med lille begyndelsesbogstav, og han tilpassede i vid udstrækning sin ortografi til talesproget. Hjortø havde også en særlig aversion mod de plattyske præfikser *be-*, *er-* og *for-*, der forskyder trykket i et ord fra 1. til 2. stavelse som i *betale*, *erklære* og *fortælle*, og han var parat til at gå langt for at undgå ord af denne art.

Det blev i høj grad bemærket af både læsere og anmeldere, og mange mente, at han gik for vidt.

En trafikulykke på Frederiksberg

På trods af tiltagende synssvækkelse fortsatte Knud Hjortø med at skrive frem til sin død i 1931. Han var næsten blind, da han en efterårsdag i 1931 trådte ud foran en hurtigtkørende bil på Peter Bangsvej – nær sit hjem. Den kvæstede forfatter blev bragt til Frederiksberg Hospital, hvor han døde den følgende dag, 62 år gammel.

Afløsningsordene

Det sidste værk fra Hjortøs hånd var *Samfundet Modersmaalets Afløsningsordbog* med forslag til danske eller fællesnordiske ord til afløsning af omkring 2.700 fremmedord. Samfundet Modersmaalet, der i øvrigt ikke har noget at gøre med Modersmål-Selskabet, som først blev stiftet i 1979, kalder bogen *et Forsøg paa at komme de overflødige Fremmedord til Livs*, mens Hjortø i forordet skriver, at bogen skal *stemme op mod den stadige Strøm af fremmede Ord, der i stigende Mængde vælter ind over os og truer med at udviske det særligt danske af vort Ordforråd og gøre vort Mål til et mellemfolkeligt Fællessprog*.

Knud Hjortø var ikke helt færdig med ordbogen ved sin død, men hans nære ven, skoleinspektør og forfatter mm. Hans Kyrre, færdiggjorde bogen, der blev udsendt posthumt med Hjortø som forfatter i 1933.

Ole B. Kristensen er pensioneret journalist og medlem af arbejdsgruppen
'Knud Hjortø 150'.

Fremmedord i tre lag

Knud Hjortø arbejdede i sin sidste tid på en afløsningsordbog, der skulle gøre det lettere at undgå at bruge fremmedord. Afløsningsordbog i 1933.

Af Knud Hjortø

Det dybeste lag er de fremmedord der er helt optaget i sproget og ikke længere føles som fremmede: *arbejde, bæst, pige, skole, tone, trøje* osv.

Det næste lag er de fremmedord, der er taget ind som nødhjælp til at udtrykke forestillinger, sproget savnede, eller afskygninger, det ikke var i stand til at ramme: *definere, harmoni, natur, pietet* osv.

For mange af den slags fremmedord har ordbogen dog foreslået danske ord, ikke i den mening, at det fremmede helt kan afløses, men for at vise, at der i mange tilfælde godt kan bruges et dansk ord som stedsæt for det fremmede. Særligt skal her nævnes ord, tit i sig selv danske, der har fået tyske forstavelser som *an-, be-, er-, for-*: *angå, bestræbe, erstatte, forene*, og det er påvist, at i mange tilfælde kan det danske afløse det tyske, men ikke altid, endnu da.

Og så er der for **det tredje** den uhyre vrimmel af fuldkomment unyttige fremmedord, der ikke siger noget som helst andet, end hvad det tilsvarende danske ord siger. For mange mennesker er der sikkert en vis tilfredsstillelse i at sige med et fremmed ord, hvad der lige så godt kunde siges med et dansk.

For mange andre ligger der bagved ikke andet end tankeløshed, og spørger man dem, hvorfor de ikke siger *skinsyg*, som de godt kender, men *jaloux*, som de måske ikke kan stave, så svarer de gerne, at det er jo ligegyldigt, hvad ord man bruger, når kun man bliver forstået.

To verdener

Knud Hjortøs roman *To verdener* (1905) tager afsæt i et kærlighedsforhold mellem en sproglærer i gymnasiet og en kunstnerisk begavet elev ved navn Helga og skildrer to uforenelige tilværelsesfortolkninger.

Vi bringer her et kort afsnit fra romanen i den oprindelige retskrivning.

Læg mærke til, at alle substantiver er skrevet med små bogstaver og *aa* er afløst af *å*, altså elementer fra den retskrivningsreform, der først blev vedtaget 43 år senere.

Hjortøs lydrette former *ta*, *sa*, *klær*, *gærne*, *flætning*, *blir* bliver stadig anset for at være ukorrekte.

Angående fremmedord er ord som *finger*, *hånd*, *klasse*, *frøken*

osv. oprindeligt tyske, men må henregnes til det, Hjortø kalder det dybeste lag.

Ord som *kateder* og *markeret* må høre til det næste lag.

Ordet *bestyrelse* undrer mig, da der her er tale om et ord med det forhadte nedertyske præfiks *be-*, og det ville have været muligt for den dygtige og stilsikre forfatter at anvende en anden formulering.

LB

Med et halvspist æble mellem de tre forreste fingre og et helt stort æble klemmt ind i hånden med de to andre kom Helga ind i klasseværelset, hvor frøken Schou allerede sad ved katedret. Helga hævede hånden for at ta en bid til, da hun fik øje på lærerinden, og med stærkt markeret bestyrelse, der fik de andre elever til at more sig indvendig, gemte hun sine æbler i lommen og var med et par lange skridt på sin plads. Hun havde for længst fundet hvor det var, mens enkelte endnu sad og ledte.

Jeg undres over Helga, sa frøken Schou efter nogen tavs stirren.

Helga så lige ud, hendes udstrakte pegefinger viste på det sted i tyskbogen, hvor der skulde begyndes.

Synes du det klær en ung dame at komme spisende ind i klassen?

Jeg er ingen dame.

Nej, det skal gud vide; men du vil vist gærne være det.

Det vil jeg meget nødig.

Frøken Schou blev en smule bleg: Da må du ikke bilde dig ind, at du er et barn, selv om du går med flætning ned ad ryggen. Hvor længe har du for resten i sinde at blive ved med det?

Til jeg blir voksen.

I at være raffineret er du i alt fald den mest voksne her i klassen.

Hjortøs værker kan være svære at opdrive i bogform i dag, men forfatteren Arne Herlov Petersen har genudgivet dem alle som e-bøger. To verdener kan bestilles på: politikenbooks.dk

Afløsningsord

Et afløsningsord – også kaldet et afløserord – er et ord, som er skabt med det formål at berige et sprog med et ord, der anses for at være bedre end et eksisterende. Det er altså en del af det, der med et lidt umoderne ord kaldes sprogrøgt.

Fra automobil til bil

Indtil 1902 kaldte man sådan en firhjulet sag, der kunne bringes til at køre, for et automobil, et ord, der var sammensat af det græske ord *auto*, som betyder *af sig selv*, og det latinske ord *mobil*, der betyder, *som kan bevæges*. Redaktionen på Dagbladet Politiken brød sig ikke om ordet og udskrev en konkurrence om det bedste afløserord.

Der kom mange forslag ind. Langt de fleste var sammensætninger af allerede eksisterende ord: *hastetøj*, *køremaskine*, *ekspresvogn*, *flyvvogn*, *hastvogn*, *løbevogn*, *drivvogn*, *mekanikvogn*, *landevejsvogn*, *rapvogn*, *kvikvogn*, *snupvogn* – og det stadig eksisterende ord *sportsvogn*.

Nogle var afledninger: *en hvæser* af *at hvæse*, *en selvløber* af *at løbe selv* og *en piler* af *at pile* (*afsted*) og så den humoristiske nydannelse *enfandenivoldski* med det slaviskklingende suffiks *-ski*.

Ordet *en tøf* er et såkaldt onomatopoietikon, altså et ord, der efterligner den lyd, biler siger, men dette forslag blev vraget, fordi der blandt Politikens læsere befandt sig en dame, der mente, at man snarere ville tænke på en gris i fuld galop end et automobil, når man hørte ordet *tøf*.

Ordet *bil* var ikke sådan at rubricere. Det var opstået ved, at man havde fjernet ordet *auto* og

udnævnt den trykstærke stavelse i *mobil* til at være et ord. Det ville faktisk svare lidt til at lancere ordet *tal* for *hospital* eller *tek* for *apotek*.

Orddannelse fungerer ikke altid så regelret, og afløserordet *bil* vandt konkurrencen og eksisterer stadig i bedste velgående.

Nordmændene kan og vil

I Norge har de et helt andet forhold til at passe på deres sprog. På Språkrådets hjemmeside (www.sprakradet.no) kan man finde en underside med afløsningsord. Her kan ganske almindelige mennesker komme med forslag til norske ord, der kan bruges i stedet for engelske ord, og kreativiteten er stor.

Her er nogle eksempler:

@ – *krøllalfa*, *brain storm* – *idémyldring*, *coache* – *vejlede*, *common sense* – *sund fornuft*, *deadline* – *tidsfrist*, *fair* – *rimelig*, *guide* – *gajd*, *headhunte* – *håndplukke*, *make up* – *sminke*, *overhead* – *overhedd*, *punk* – *pønk*, *charter* – *sjarter*, *service* – *sørvis*.

I Japan spiser de katte – eller hvordan er det nu, det er?

Når udenlandske studerende kommer til Danmark for at lære dansk, stiller danskerne sig tit uforstående an. Hvad skal det nu til for? Vi kan jo bare tale engelsk.

Af Hisako Ogawa

Jeg begyndte at lære dansk, fordi jeg havde været i Danmark nogle gange med mine forældre. Danmark er et fantastisk land for os, fordi vi elsker H.C. Andersen. Da jeg var i Danmark første gang, kunne jeg selvfølgelig ikke tale dansk, og dengang troede jeg aldrig, jeg ville få brug for at lære det, fordi mange danskere er gode til engelsk. Desuden sagde mange danskere: "Dansk er svært. Det skal du ikke spille din tid med at lære."

Nysgerrighed

Men jeg kom til at ønske at forstå dansk, fordi jeg meget gerne ville vide, hvad nattevægteren fortalte under gåturen i Odense, hvad der var skrevet om Japan i nogle bøger på bibliotekets bar på Hotel Plaza i København, og hvad mange danske ord på skilte i byerne betød, og så begyndte jeg at lære dansk i Japan.

Dansk er svært

Da jeg begyndte at lære dansk, opdagede jeg, at det var næsten umuligt for mig at tale og forstå dansk talesprog. Et år efter at jeg var begyndt, rejste jeg til Danmark og prøvede dansk samtale, men jeg blev skuffet, fordi jeg hele tiden mødte danskere, der bad mig om at tale engelsk, ikke dansk.

En halv killing

Jeg er japaner, og vi har kun 5 vokaler [a] [i] [u] [e] [o] på japansk. Da jeg var i danskklassen på Den Internationale Højskole i Helsingør, underviste læreren os i, hvordan man udtalte [i] og [y]. Læreren sagde: "Det er forkert" eller "Det er rigtigt", når jeg udtalte dem, men jeg kunne aldrig forstå, hvorfor det ene var forkert, og det andet var rigtigt.

Engang jeg var på en restaurant, kom jeg til at sige: "Jeg vil gerne have en halv killing". Dengang forstod jeg ikke, hvorfor tjeneren stirrede på mig og rystede på hovedet. Tænk, at den lille forskel på *i* og *y* kan udløse sådan en forvirring!

Hisako Ogawa fra Kawasakishi i nærheden af Tokyo deltog i et danskursus på Den Internationale Højskole i sommeren 2017.

Fremmedord optages på forskellige måder i det danske sprog

Siden 2. verdenskrig er der kommet rigtig mange engelske ord ind i det danske sprog. Helt præcist hvor mange er der ingen, der tør gætte på, men alle er enige om, at det er mange. Spørgsmålet er imidlertid ikke blot, hvor mange ord der er tale om, men også, hvilken type påvirkning det handler om. Vi vil i det følgende prøve at vise, hvordan forskellige sprog påvirker det danske sprog på hver deres måde.

Af Lise Bostrup

Tyske ord i dansk

Der er kommet tyske ord ind i det danske sprog siden 1200-tallet. Man plejer at tale om to store perioder, nemlig 1500-1600-tallet, hvor der kom en masse plattyske (nordtyske) ord ind i sproget via håndværkere og handlende, og 1700-tallet, hvor hoffet og de danske konger talte tysk og knap nok var i stand til at forstå den dansk-talende bondebefolkning.

Det er imidlertid ved at være længe siden, og de tyske ord er både udtalemæssigt og bøjningsmæssigt assimileret i en grad, der gør, at mange mennesker slet ikke erkender ord som f.eks. *fisker*, *bager* og *hoste* som tyske.

Tyske ord har nemlig som de danske ord tryk på den første stavelse – undtagen ordene med *be-*, *er-*, *ge-* og *for-*, der har tryk på anden stavelse som f.eks. *betale*, *erklære*, *gehør* og *fortælle*, som netop var de ord, Knud Hjortø og hans meningsfæller ville have afløst. (Se s. 12-13)

De oprindeligt tyske ord har fået tilføjet danske stød og danske endelser: *at arbejde*, *arbejder*, *arbejdede*, *har arbejdet*, *arbejd!*, og de tilføjes suffikser og sættes sammen lige som de danske: *en arbejder*, *et lønarbejde*, *arbejdsløs* og *hårdtarbejdende*.

De tyske ord er i dag en del af det centrale danske ordforråd.

Franske ord

De franske ord begyndte at komme ind i det danske sprog via militæret, hoffet, adlen og det bedre borgerskab, og det blev hurtigt anset for at være lidt finere at bruge franske ord end tyske. De franske ord afviger fra de danske ved at følge normerne for fransk retskrivning, og de kan udtales med tryk på alle stavelser alt efter deres udtale på fransk: *menu*, *buket*, *debut*, *avis*, *mayonnaise*, *premiere*, *kotelet*, *toilet*, *reglement*, *artilleri*.

Til gengæld bøjes de efter danske mønstre: *en menu, menuen, menuer, menuerne* og kan indgå i sammensætninger som f.eks. *aftenmenu* og tilføjes *s* i genitiv m.m.

Da det anses for at være en del af almen dannelse at kunne stave de franske ord korrekt, var det noget af et *faut pas*, da Dansk Sprognævn i 1985 lancerede staveformen *majonæse* med den begrundelse, at det ville nedbringe antallet af stavefejl, da der var så få, der var i stand til at få det rigtige antal *n*'er i den franske form *mayonnaise*. Det ville danskerne altså ikke have siddende på sig, og det udløste det, der på moderne denglish kaldes en shitstorm af læserbreve, der fik den daværende kulturminister Mimi Stilling Jacobsen til at gribe ind og kræve, at det stadig skulle være tilladt at stave den franskinspirede *delikatesse* på fransk, og så havde vi dobbeltformer frem til udgivelsen af Retskrivningsordbogen i 2012, hvor den upopulære fordanskning uden stor mediebevågenhed var blevet slettet.

Eksotiske ord

Ord, der ikke stammer fra germanske og romanske sprog, behandles som eksotiske ord. Deres stavemåde tilpasses i nogen grad til dansk ortografi, men de udtales med tryk på forskellige stavelser og ordet *ramadan* udtales endda med dansk stød på det sidste *a*. Af eksotiske ord kan nævnes: *burka, perestrojka, glasnost, sudoku, sushi, halal, haram, ramadan, obeah*.

De eksotiske ord kan også bøjes og sammensættes efter dansk mønster: *perestrojkaen, sudokuer, halalhippie* og *obeahritual*, og de kan tilføjes genitiv-*s*, men de indgår ikke i det centrale danske ordforråd.

Engelske ord

Før 2. verdenskrig var der kun ganske få ord af engelsk oprindelse i det danske sprog, og de, der var, var ofte maritime udtryk, der var fuldstændig integreret i det danske system som f.eks. *skonnert* og *kutter*.

Efter 2. verdenskrig er det bogstavelig talt væltet ind med engelske ord og udtryk, og de engelske ord integreres ikke på samme måde i det danske sprog som tyske, franske og eksotiske ord.

En kalve kotelet

Et meget karakteristisk træk ved det danske sprog er muligheden for at danne en uendelig mængde sammensatte ord. Ud af ordet *bord* kan man lave: *træbord, plasticbord, metalbord, spisebord, skrivebord, sengebord, plastichavebord, plastichavebordsvinteropbevaringsplads*.

Dette er helt parallelt med tysk, så ord som *Arbeitslosigkeitsunterstützungsauszahlungstag* og *arbejdsløshedsunderstøttelsesudbetalingsdag* skaber ingen ortografiske vanskeligheder.

Der er ikke tradition for så lange ord på fransk og de eksotiske sprog, men ordene indgår uden problemer i danske sammensætninger som *kalvekoteletter* og *kotelettilbehør*.

Det engelske sprog har ikke samme tradition for at danne sammensatte ord. *En kalvekotelet* er *a veal cutlet* og arbejdsløshedsunderstøttelse er *unemployment benefits*.

Når det handler om brug af engelske låneord, bliver den engelske særskrivning ofte overført til dansk som f.eks. *happy hour* og *happy end*, og i de senere år har den engelske særskrivning udbredt sig til de danske ord, så man kan se stavemåder *en kalve kotelet*.

Vi spiser sandwicher og drikker shots

Hvor alle substantiver fra de andre grupper tilføjes danske endelser, hersker der noget nær kaos i forhold de engelske ords endelser på dansk.

Her det ifølge Retskrivningsordbogen kun nogle af de engelske substantiver, der får tilføjet danske endelser f.eks. *managere* og *sandwiches*.

Mange andre beholder deres engelske *-s* som flertalsendelse som f.eks. *badges*, *brands* og *likes*.

I en række tilfælde har Dansk Sprognævn valgt at give frit valg mellem to eller flere forskellige former: *e-mail* / *e-mails*, *buzzword* / *buzzwords*, *shot* / *shots* eller *selfier* / *selfies*, *tabletter* / *tablets* (om lille computer).

Også i den bestemte flertalsform er den engelske flertalsform kommet ind i det danske bøjningssystem:

Her er der ifølge Retskrivningsordbogen tale om færre dobbeltformer, så man kan ikke sige: *liksene*, *e-mailsene* og *buzzwordsene*, men man kan godt sige *snapshotsene*.

Den Danske Ordbog fra Det Danske- Sprog- og Litteraturselskab er endnu mere åben for dobbeltformer end Retskrivningsordbogen. Ud over de allerede nævnte former anfører Den Danske Ordbog formerne *managers*, *sandwiches* og *badger* samt formen *en shot*.

Det er bestemt ikke let at gennemskue, og når dertil kommer, at der sandsynligvis vil være former, der fravælges, og former, der tilføjes i kommende udgaver, kan man godt blive lidt frustreret.

Dronning Margrethe's hat

Under substantiver er det naturligvis også vigtigt at påpege, at et genitiv-*s* uden problemer kan tilføjes til ord af tysk, fransk og eksotisk oprindelse. Tysk har samme form i sproget, og de andre sprog får tilføjet det danske *'s* uden problemer: *en menus sammensætning*, *perestrojkas indførelse* og *ramadanens begyndelse*.

De engelske substantiver skrives i vid udstrækning med en apostrof efterfulgt af *s* i genitiv også når de bruges på dansk, men her ser man også ofte, at danskere overfører den engelske genitivform til rent danske ord som f.eks. i udtryk som *Dronning Margrethe's hat* og *Folketinget's beslutninger*. Det skal dog her understreges, at disse former i modsætning til alle de andre, jeg nævner i denne artikel, ikke er godkendt af Dansk Sprognævn.

Relax, mand, alt er timet

Med hensyn til verberne ser det ud til, at alle de engelske bøjes efter den første bøjning i det danske system.

Her optræder der imidlertid problemer i forhold til den lange tillægsform, præsens participium, for hvor Egon Olsen ikke havde nogen problemer med at få alt *timet* og *tilrettelagt*, og Kim Larsen havde *hustlet* meget før han døde, så er der ingen, der bruger formerne *timende* og *hustlende*. Her slår den engelske grammatiske endelse igennem i dansk, så vi taler om *god timing* og *hustling*.

Cool?

Når det handler om adjektiverne, er det karakteristisk, at engelske adjektiver ikke bøjes, mens danske adjektiver får tilføjet *-t* og *-e* i henholdsvis neutrum og flertal/bestemt form.

En sammenligning af *kold* og *cool* viser problemerne her:

En kold dag, koldt vejr, kolde fødder, det kolde vejr, dagen er kold, vejret er koldt, fødderne er kolde.

Når vi kigger i KorpusDK, finder vi 301 forekomster af ordet *cool*, som er registreret i dansk siden 1961, men stort set ingen forekomster af formerne *coolt* og *coole*. Vi kan finde enkelte udtryk som "Det er dit valg og det er *cool nok*", men i de tilfælde, hvor man på dansk forventer en form med endelser, bruges der enten et andet ord, eller sætningen skrives helt om. Det ligner en ret systematisk uvilje mod at bruge formerne *coolt* og *coole*, og hvis det er sandt, så er der jo tale om ret store huller i det danske sprogsystem.

I den forbindelse vil jeg også nævne, at det er mit indtryk, at den engelske måde at gradbøje adjektiverne på, altså ved brug af *more* og *most*, også smitter af på det danske sprog, så vi har tendens til at bruge *mere* og *mest* hyppigere end tidligere, hvor det tidligere i høj grad var verbernes participier samt en række importerede ord, der havde den gradbøjning:

Stor, større, størst, men slidt, mere slidt, mest slidt, spændende mere spændende og mest spændende og glamourøs, mere glamourøs, mest glamourøs.

Udtaletilpasning?

Det er interessant at iagttage, at engelske ord, der har været brugt i det danske sprog i lang tid som f.eks. *weekend* og *camping* tidligere blev udtalt som ['vi:gæn'd] og ['kɑ:mben] med dansk *v* og stød på *n* i *weekend*, og med dansk *a* og *e* i *camping*, nu ofte udtales lige som på engelsk. Udtalen tilpasses ikke til dansk, den fjerner sig.

Fremtiden

Resultatet af denne lille undersøgelse viser, at de engelske ord, som er kommet hertil i store mængder siden 2. verdenskrig, ikke i samme grad tilpasses det danske sprog som ord fra tysk, fransk og eksotiske sprog. Når det handler om sammensatte ord og bøjningen af ord, overføres den engelske særskrivning, det engelske apostrof-s, det engelske flertals-s og den engelske form *-ing* til det danske.

Der er altså tale om en ganske betydelig påvirkning af det danske sprog, som godt kan bidrage til bekymring.

Engelsk og tysk påvirkning af dansk

Både i den akademiske verden og inden for erhvervslivet har Europas nationalsprog mistet domæner. I Danmark er det ikke bare videnskabelige eksperter, men også djøfere og forretningsfolk, ja selv skolebørn, der synes at "nogle ting lyder altså bedre på engelsk".

Af Henrik Gottlieb

Dansk som fremtidig dialekt

I Skandinavien har vi ingen tradition for at tale engelsk derhjemme, men alligevel kan man ikke udelukke at engelsk, udover sin nuværende funktion som fællessprog (da folk får sværere og sværere ved at forstå hinanden i Norden), også vil kunne overtage flere af de domæner som nationalsprogene nu besidder. I Danmark er dialekterne ved at uddø – modsat hvad der gælder for svensk og norsk – og det mange opfatter som dialekt er blot standarddansk krydret med nogle få regionale træk, fx talemelodi. Det er blevet fremført at vi kan imødesee en situation hvor det danske sprog selv bliver en dialekt for fremtidens tosprogede fra de danske øer. Præcis ligesom fx sønderjyder har haft for vane at slå fra sønderjysk over i standarddansk når de mødte venner i det urbane Danmark, er et lignende skifte, denne gang fra (standard)-dansk til engelsk, et muligt scenarie for globaliserede danskere, ikke mindst for de mange som arbejder i internationale virksomheder og organisationer.

Det danske sprog bliver et intimsfæresprog

Danskere der læser bøger på engelsk, skimmer engelsksprogede tekster på nettet, streamer amerikanske tv-serier, taler engelsk på arbejdet og skifter sprogkode mellem dansk og engelsk på forskellige sociale medier, vil formentlig slå over i dansk sammen med familie og venner – i det der kan blive det eneste domæne hvor dansk ikke overgiver sig til engelsk i fremtiden: intimsfæren. I dag kan danskere, der mestrer engelsk – og som accepterer en vis grad af engelsk påvirkning af dansk – sammenlignes med dem som for 100 år siden forstod at tilegne sig standarddansk som et prestigefyldt alternativ til deres traditionelle dialekter. Det gælder allerede nu at den der behersker det engelske sprog, har opnået den status som før var forbeholdt den der – udover sin egen dialekt – beherskede rigsdansk.

Godnat, skat! *En af Annette Carlsens illustrationer til Lise Bostrups lærebog Aktivt dansk, Forlaget Alfabeta.*

Det centrale spørgsmål er: Vil skandinaver – der alle snart vil være i stand til at tale engelsk – virkelig fortsætte med at anvende deres eget sprog i alle situationer? Hvis den nuværende tendens til at tabe visse domæner (der rangerer fra videnskabelige artikler til computerspil) vinder indpas, vil de skandinaviske sprog miste så megen prestige blandt deres egne sprogbrugere at dansk, norsk og svensk kan degraderes til at blive det man i Sydafrika – hvor engelsk dominerer de andre ti officielle sprog – kalder 'køkkensprog'. Og så vil dansk altså ophøre med at fungere i en række situationer uden for intimsfæren og ende som et sprog man hovedsageligt bruger sammen med børnene og de ældre.

Sprogenes påvirkning af hinanden

Selv blandt anglofone sprogfolk er engelsk ikke altid blevet set som en større eksportør af ord. I kapitlet *How Languages Influence Each Other* i sin berømte bog *Language* fra 1921 erklærer amerikaneren Edward Sapir:

Der er kun fem sprog, som har haft nogen væsentlig betydning som kulturbærere, nemlig klassisk kinesisk, sanskrit, arabisk, græsk og latin. I sammenligning med disse spiller selv vigtige kultursprog som hebraisk og fransk en mindre rolle. Det er en smule skuffende at erfare, at det engelske sprogs kulturelle påvirkning i almindelighed hidtil har været ganske ubetydelig. Selve det engelske sprog spredte sig, fordi englænderne har koloniseret enorme territorier. Men intet tyder på, at engelsk er i nærheden af at trænge ind i det centrale ordforråd i andre sprog, således som fransk har farvet engelsk, eller som arabisk har gennemsyret persisk og tyrkisk. Dette viser i sig selv, hvor vigtig nationalfølelsen, kulturelt såvel som politisk, har været gennem det seneste århundrede. Der er nu tale om en psykologisk uvilje overfor sproglige lån, eller snarere overfor nye långivere, som hverken var til stede i middelalderen eller i renaissanceen.

Henrik Gottlieb er lektor på Institut for Engelsk, Romansk og Germansk på Københavns Universitet med speciale i det engelske sprogs indflydelse på andre sprog. Denne artikel er en stærkt forkortet og omarbejdet udgave af kapitlet *“From Germanisms to Anglicisms: shifting loyalties in Danish”* i hans kommende afhandling med titlen *“Echoes of English”*.

Det var tilsyneladende ukendt for Sapir, at det engelske sprog allerede på det tidspunkt havde vundet fodfæste i de fleste europæiske sprog, og det i en grad, at man i Frankrig i over halvandet århundrede havde talt om en anglomani.

Det tyske sprogs indflydelse i Danmark

Før Anden Verdenskrig var tysk dog stadig dominerende på det europæiske kontinent, ikke mindst i Danmark. Dansk sproghistorie i de seneste 800 år afslører en nærmest

konstant påvirkning af dansk fra dets storebror syd for grænsen. Den tyske påvirkning nåede sit højdepunkt i to perioder: I det 15. og tidlige 16. århundrede var der en massiv påvirkning fra nedertysk, og i de senere århundreder medførte den meget tætte kontakt med højtysk et stort antal tyske låneord i det danske sprog.

Den tætte kontakt betød også at en betydelig andel af befolkningen i Danmark ikke talte – eller kunne tale – dansk. Blandt de tysktalende grupper var mange af landets mægtigste personer, bl.a. fem på hinanden følgende danske konger såvel som mange højtrangerende medlemmer af hoffet og en stor del af landets kunstnere, handelsmænd og håndværkere.

Som det gælder for den nuværende tilstrømning af anglicismer, blev mange af de højtyske låneord i første omgang set som overflødige. En dansk sprogmand udtrykte det i 1829 på denne måde: *Nye Ord indføres fra Tydskland, ikke blot for at udtrykke nye Begreber, men ofte kun fordi den Talende enten ikke vidste, eller ikke erindrede sig det danske Ord.*

Modstand mod tyske ord

I løbet af 1800-tallet voksede puristiske bevægelser frem i Skandinavien, og i Danmark skriver Peter Skautrup i *Det Danske Sprogs historie* fra 1953 at en lang række germanismer blev udslettet fra sproget, da der “fra anmeldere, sprogrensere og modersmålets forkæmpere (blev) gjort indsigelse imod dem”.

Mens danskere forsøgte at erstatte germanismer med helt igennem danske ord, talte nordmænd imod både germanismer og danismer. De mange krige der involverede Danmark og Tyskland – den i 1848-1850, den i 1864 (som førte til tysk annektering af en fjerdedel af det daværende danske territorium), Første Verdenskrig 1914-1918 (hvor mange danskere fra Slesvig mistede livet som soldater i den tyske hær) og endelig den tyske besættelse 1940-1945 – bidrog utvivlsomt til at opbygge og opretholde den danske uvilje mod tysk sprog og kultur man stadig finder hos folk. Som noget sarkastisk udtrykt af en nu afdød professor i dansk:

At være dårlig til engelsk er oprørende. At være dårlig til fransk er en tragisk forbandelse, der deles af alle danskere. Men at være dårlig til tysk giver ingen grund til at føle skam; mange anser det som værende tegn på særligt værdifulde menneskelige kvaliteter. (Erik Hansen, 2009)

En kritisk holdning til tysk er almindelig, selv blandt unge danskere, på trods af at de danske og tyske kulturelle og politiske landskaber formentlig er mere ens nu end nogensinde før. Så det der er forandret i løbet af det seneste århundrede, er sørgeligt nok ikke det negative syn på tysk (inklusive danske tysklærere), men snarere det tyske sprogs kulturelle og sproglige prestige. Selv *die Wende*, genforeningen af Tyskland i 1989-1990, hjalp ikke synderligt på tysks lidt skrammede image. Vi danskere ser stadig sjældent tyske film, og ud over *über* og nogle få andre nyere kitschede tyske låneord og navne (som når et værtshus kalder sig *Märkbar*) udøver tysk ingen påvirkning på moderne dansk – noget der beklages af folk der bekymrer sig om den tilsyneladende evige angloamerikanske dominans.

Men indtil Hitlers nederlag i Stalingrad i 1943 blev tysk som nævnt betragtet som hovedtruslen mod dansks 'renhed' – et begreb, der savner dækning i den virkelighed alle sprog befinder sig i. I 1942, mens Tyskland stadig nød militær succes, og midt under besættelsen, skrev den danske sprogforsker Knud Tøgeby:

Vi må lære av tyskerne at tage vare på modersmålet og bruge danske (nordiske) ord vor vi kan. I Hansatiden var nederlaget nær, og i fremtiden truer det fra samme side. Intet andet tungemål end tysk er farligt for vort (...). Derfor må vi være vågne. Fremmede ord av græskromansk oprindelse (som sympati, interesse) gör os ingenting. Men tysk kan overvælde os. Let glider tyske ord ind på danske tunger, og de er ikke lette at kende som fremmede ord fordi de i reglen har tryk på 1. stavelse ligesom danske – i modsætning til græskromanske ord der tydeligt manifesterer sig som fremmede ved trykket. (Forfatterens stavemåde er bevaret.)

Grundtvig foretrak anglicismer

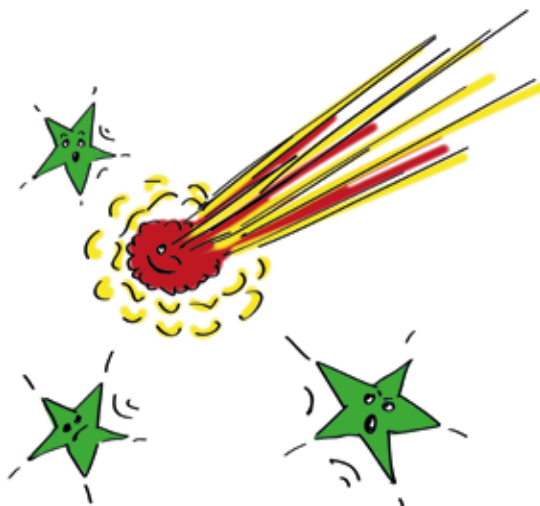
Tøgeby kan meget vel have haft ret på det tidspunkt, men den stærke engelskpåvirkning i efterkrigstiden viste at han tog fejl. Denne udvikling var blevet forudsagt næsten et århundrede tidligere af ingen ringere end N.F.S. Grundtvig – en kirkens mand, men også politiker, digter og indbegrebet af dansk nationalisme i det 19. år-hundrede.

I et indlæg i Danskeren fra 1849 erklærede han:

“Nu (...) vil det være os til ligesaa meget Gavn at knytte os til Engælenderne, som det har været os til Skade (...) at knytte os til Tydskerne.”

Han fortsatte:

Sammenligner vi nemlig først Sprogene, da maae vi ikke alene finde, at det Engelske Sprog, trods alle de fremmede Ord, det mere har belasset sig med end optaget i sig, ligger igrunden vort Modersmaal langt nærmere end det Høitydske, men, hvad der er det vigtigste, at, om det end lærdes i alle vore Skoler og laae alle vore Skibsfolk og Købmænd paa Tungen, kunde det dog aldrig blive farligt for vort Modersmaal, medens derimod en sørgelig Erfaring har lært os, at vort Modersmaal kun ved et stort

Et kometord er et ord, der pludselig kommer bragende ind i sproget. Pludselig taler alle om emojis og buzzwords – og det er meget muligt, at de holder op med det om kort tid.

Vidunder har undgaaet at fortrænges af det Høitydske baade i Kirken og Skolen og i hele den dannede Kreds af Folket.

Hvad der her udtrykkes af Grundtvig, en mand som har haft større indflydelse på dansk åndsliv og identitet end nogen anden, er ikke blot at engelsk er tættere på dansk end tysk er. Hans primære argument for at overtale danskerne (som tilsyneladende altid søger efter sproglige og kulturelle forbilleder) til at satse på engelsk er at engelsk aldrig kunne 'blive farligt' for dansk. Nutidige grundtvigianere kan meget vel være uenige, men Grundtvig var så produktiv som forfatter af religiøse og politiske skrifter, at hans pro-engelske synspunkter hidtil er gået ubemærket hen i den danske sprogpolitiske debat.

Da Grundtvig skrev dette indlæg, havde dansk allerede lånt mere end hundrede engelske ord. Foruden forløbere som *daggert* og *pingvin* (fra *penguin*), der blev lånt mellem 1550 og 1700, blev der i 1700-tallet indlånt 79 ord fra engelsk, og yderligere 319 ord blev lånt i løbet af 1800-tallet. Omkring år 1900 oversteg det totale antal 400 ord – og overgik langt engelskprofessor Otto Jespersens optegnelse fra 1902 med godt 70 engelske låneord.

Til sammenligning havde tysk omkring år 1900 ifølge den tyske sprogforsker Hermann Dunger allerede optaget mindst 985 engelske låneord, og lige siden har tysk formentlig bevaret positionen som det mest angliciserede sprog i Europa. Tysk er også det sprog i verden hvor engelskpåvirkningen er undersøgt grundigst, og der er skrevet over 1000 artikler, afhandlinger og bøger om anglicismer i tysk. En dansk artikel (Farø & Gottlieb 2012) argumenterer for at antallet og brugen af direkte engelske lån er endnu mere udpræget i tysk end i dansk. Af tyske anglicismer uden modstykke i dansk kan nævnes *Comic*, *Prepaidcard*, *Filmstar*, *Toaster*, *Kids* og *clever*.

Den massive engelske påvirkning af tysk og dansk betyder, at man, med en omskrivning af den førnævnte antigermanisme, kunne sige at "intet andet tungemål end *engelsk* er farligt for vores." Denne frygt for angloamerikansk kulturel og lingvistisk dominans, som af nogle anses for ubegrundet, er blevet udtrykt af adskillige danske sprogfolk, bl.a. sprogprofessorerne Niels Davidsen-Nielsen og Michael Herslund, oversætteren Kirsten Rask og historikeren Arild Hald Kierkegaard.

Er frygten for anglicismer berettiget?

For at kunne fastslå hvorvidt en sådan frygt er berettiget, har jeg undersøgt om anglicismer faktisk er ved at fortrænge germanismer i moderne dansk.

Det er kendt at visse 'import-ord' henviser til nye ting eller begreber og derved måde øger det danske ordforråd, hvilket er en væsentlig kilde til sproglig rigdom. Men lån fra prestigefyldte eller dominerende sprog kan også indføre 'smarte' gloser eller udtryk hvis betydning allerede er dækket i sproget. Der kan endda være tale om at et eksisterende og meningsfuldt skel mellem to danske ord bliver udvisket ved påvirkning fra et sprog der – som engelsk – tit savner ord for fænomener vi som

danskere kan beskrive præcist. For eksempel savner engelsk ord for så enkle ting som *moster* og *farfar*, og hverken *døgn* eller *formiddag* har direkte modstykker i engelsk, hvorfor vi i dårlige oversættelser fra engelsk kan se at folk fx *arbejder hele morgenen* indtil frokost. Og selv i danske nyhedstekster hører vi nu at nogen bliver *skudt og dræbt* i stedet for blot *skudt*. Den omstændelige formulering skyldes selvfølgelig at man på engelsk er nødt til at sige *shot and killed* når ofret ikke overlever. Og når man ikke dør af at blive *shot* på engelsk, skal man åbenbart heller ikke overleve på dansk, ifølge danske nyhedsoplæsere.

Germanismer og anglicismer

Nu vil vi prøve at undersøge, hvorvidt gamle *tyske* låneord er tilbøjelige til at blive besejret af konkurrerende nyere *engelske* låneord. For at gøre dette vil vi først se på, hvordan det er gået en række germanismer, som er blevet udfordret af anglicismer.

Jeg har til dette formål udvalgt ti ordpar, der består af to ord med næsten samme betydning, med henholdsvis engelsk og tysk baggrund:

event / *begivenhed*, *rollemodel* / *forbilled*, *relation* / *forhold*, *job* / *arbejde*,
copyright / *ophavsret*, *make up* / *sminke*, *guide* / *rejselæder*,
invitere / *indbyde*, *design* / *formgive*, *symbol* / *sindbillede*.

En gøgeunge er i lingvistisk terminologi et ord, der kommer ind i sproget og overtager et andet ords plads. Ordet sale går ind og overtager udsalgs plads.

For hvert af disse ti synonympar har jeg – på baggrund af sprogbrugen i Arkiv for Dansk Litteratur, der dækker tiden før 1940 – undersøgt styrkeforholdet mellem de to konkurrerende ord (altså anglicismen overfor germanismen) i trykte danske tekster, herunder aviser og andre publikationer, i perioden fra 1983 til 2016. Mine systematiske søgninger i KorpusDK samt Infomedia viste at man kan inddele de undersøgte anglicismer i fire grupper, efter graden af deres succes i forhold til germanismerne:

- A) *Etablerede anglicismer*, der bruges hyppigt uden at være enerådende inden for deres betydningsfelt: *invitere* og *makeup*.
- B) *Alternativer*, der nyder en vis succes: *relation*, *copyright* og *job* – ord som aldrig når at blive hyppigere end de tilsvarende germanismer. Mens de fleste danskere straks genkender *copyright* og *job* som engelske låneord, har *relation* (oprindelig en dansk latinisme, der blev udbredt via fransk og stadig udtales med tryk på sidste stavelse) ikke ry for at være en anglicisme. Alligevel ville ordet måske være gået i glemmebogen hvis det ikke var blevet udbredt gennem moderne engelsk sprogbrug – hvilket er grunden til, at *relation* nu bør opfattes som en anglicisme.
- C) *Kometer*, i dette tilfælde ord som dukker op med meget lille hyppighed omkring 1990 for så at blive ret almindelige et årti senere, og som har etableret sig efter 2010. Både *event* og *rollemodel* er kometer, hvor sidstnævnte synes at have nået sit møtningspunkt omkring 2010.
- D) *Gøgeunger* er ord, som har overtaget hele betydningsfeltet og derved fortrængt andre ord – eller i det mindste gjort dem marginale. I sin tid forviste de nedertyske ord *stemme*, *sprog* og *bange* de oprindelige danske ord *røst*, *mål* og *rød* til en status som 'sjælden' eller 'litterær brug'. Blandt de ti synonympar der er blevet undersøgt her, er *guide*, *design* og *symbol* som *gøgeunger* tæt på at have opnået monopolstatus på bekostning af deres synonyme germanismer. To af dem var allerede klart overlegne omkring 1990 (*design* og *symbol*), mens *guide* først nåede sit højdepunkt senere.

Ny tysk indflydelse?

Trods en udbredt lyst til at lege med tyske glosser, ikke mindst når det gælder kreative navne på alt fra radioprogrammer til frisørsaloner, er der ikke meget der tyder på at vi danskere for alvor sætter pris på tysk. Vi tillægger fortsat engelsk den største prestige og hygger os konstant med at lancere ord og udtryk med baggrund i engelsk. Og i modsætning til vores mange anglicismer, der typisk har positiv valør for dem der bruger dem, har de få nyere tyske lån i dansk ofte en dyster undertone. Ingen af de sølle tre germanismer der ifølge *Nye Ord i Dansk* er optaget i dansk efter år 2000, er ligefrem opmuntrende: Et *sundhedsrum* (et oversættelseslån fra 2000 af *Gesundheitsraum*) er et rum hvor narkomaner kan indtage deres stoffer i ro og mag, en *babyluge* (afledt i år 2000 fra den tyske hybrid-anglicisme *Babyklappe*) bruges om en luge uden for hospitaler hvor man kan aflevere uønskede nyfødte spædbørn, og *bydelsmor* er et oversættelseslån fra 2006 af *Stadtteilmutter*, en socialrealistisk term for en kvinde der i sit lokalområde hjælper andre kvinder med anden etnisk baggrund. Absolut væsentlige indlån alle tre, men milevidt fra den typiske ubekymrede danske anglicisme.

Det tyske ord Stadtteilmutter bruges i oversættelsen bydelsmor i en lang række danske byer. www.bydelsmor.dk

Engelsk: en kilde til alt nyt?

Ikke alene får vi en masse impulser direkte fra den angloamerikanske 'globaliserede' kultur; det er også via engelsk at dansk optager en masse begreber fra andre sprogsamfund. Vi havde næppe fået smag for *sushi*, lyst til *nachos* eller sans for *feng shui* uden engelsk eller amerikansk mellemkomst, og det kan vi jo ikke være kedede af. Men med det næsten underdanige forhold til engelsk som er typisk for danskere – og andre folkeslag som nu også har engelsk som andetsprog – er det som om at de eneste 'eksotiske' elementer der når de danske kyster, er dem som anses for fascinerende inden for den engelsktalende verden. Det er ikke en ideel udvikling, men den manglende interesse for andre sprog end engelsk betyder at der er lange udsigter før situationen ændrer sig.

Kilder

Farø, Ken & Henrik Gottlieb. 2012. Coole Songs downloaden – om engelsk påvirkning af dansk og tysk. I Ole Stig Andersen (red.) Sprog museet: <http://sprog museet.dk/ord/coole-songs-downloaden-om-engelsk-pavirkning-af-dansk-og-tysk>.

Grundtvig, N.F.S. 1849. Nytaars-Ny i den Danske Forening⁷ Bragt i Danskeren 2. Aargang, Nr. 2. Den 20. Januar 1849. Genoptrykt i Udvalgte Skrifter, Bind 9: Af Danskeren II: 175-184. København: Gyldendal 1904-09. Findes på Arkiv for Dansk Litteratur: www.adl.dk.

Hansen, Erik. 2009. "Engelsk, fransk – og tysk?". I Ken Farø m.fl. (red). Sprogvidenskab i glimt. 70 tekster om sprog i teori og praksis, side 373. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Jespersen, Otto. 1902. Engelsk og Nordisk. En Afhandling om Låneord. Nordisk Tidskrift för Vetenskap, Konst och Industri 2: 500-514.

Togeby, S.P.N. 1942. Tal dansk, din sorte hund. Maalrensningsbog for meningsfæller. København: Jul. Gjellerups Forlag.

Hvordan dør et sprog?

I Danmark hører vi ofte argumenter for, at det danske sprog nok skal klare sig, fordi det er et meget gammelt kultursprog, og fordi det hører til blandt verdens mest udbredte sprog. (Det er nr. 188 på UNESCOs liste over de mest udsprede sprog.) Men holder argumentationen? Er det sandt, at gamle kultursprog lever længere, og at sprog nr. 188 vil leve længere end sprog nr. 189? Vi har spurgt den tyske lingvist, Reiner Pogarell, som har beskæftiget sig indgående med emnet.

Lise: Reiner, du har i lang tid været optaget af spørgsmålet om, hvornår sprog dør. Vil du fortælle lidt om det?

Reiner: Ja, meget gerne, men jeg må først forklare, hvordan sprog lever. Sprog lever nemlig ikke abstrakt, men inden for nogle helt konkrete områder – eller domæner, som man siger i den lingvistiske forskning. Der findes hundredevis af domæner: familie, børnehave, folkeskole, aften-skole, højskole, universitet, kennelklubber, litteratur, ferie, kirke, værtshus, musik, aviser, fjernsyn, radio, produktnavne, indlægssedler, brugsanvisninger, advarselstavler osv. Et sprog lever som et fuldstændigt kultursprog, når det bliver brugt inden for alle eller i hvert fald mange domæner.

Lise: Og det betyder, at et sprog dør, når det ikke bliver brugt inden for noget domæne?

Reiner: I princippet ja, men det handler også om domænernes betydningsgrad. Hvis et sprog mister domænet kennelklubber er det ikke så slemt. Men hvis et sprog mister domænet videnskab, er det meget slemt, for så kan sproget let udvikle sig til at være en slags fyraftensdialekt. Hyggeligt, men

Ordet hygge er optaget i de tyske ordbøger

hyg-ge-lig

Wortart: Adjektiv

Worttrennung: hyg/ge/lig

Bedeutungsübersicht: dem Prinzip der *Hygge*
gemäss: *gemütlich, heimlich*

Beispiele

- eine hyggelige Wohnung
- wir machen es uns hyggelig
- hyggelige Winterabende Duden on-line

ikke vigtigt. Sådan et sprog vil før eller senere blive drop-
pet af dem, der taler det,
fordi de ikke har nogen
fordel af at tale det.

Lise: Er det nødvendigt, at man
har en fordel af det?

Reiner: Ja da. Vi mennesker har en
tendens til at spare. Sproget
skal give os noget. Mang-
lende sproglige færdigheder
må være forbundet med en
ulempe. En fordel kan f.eks.
være et tilhørsforhold til en
gruppe. En ulempe kan være
begrænsninger i muligheden
for at få det job eller gøre
den karriere, man ønsker.
Der skal være helt konkrete
grunde til at bruge et sprog
inden for et domæne, også
hvis grunden er, at man ikke
har andre sprog til rådighed.

*Reiner Pogarell deltog i Bogforum i novem-
ber 2017. Her ses han (yderst til højre) i
dialog med formanden for Svenska Språk-
försvaret, Per Åke Lindblom, og Rainer
Verhoeven (bestyrelsesmedlem i Den Danske
Sprogkreds) samt en messegæst på Den Dan-
ske Sprogkreds' stand.*

Lise: Og sprog dør, når det giver mere mening at bruge andre sprog inden for
mange domæner?

Reiner: Lige præcis. Næsten alle de uddøde sprog er døde på den måde. De, der
talte dem, opgav det ene område efter det andet, indtil sproget ikke havde
nogen værdi for dem længere. En rigtig sprogdød varer meget lang tid,
fordi det jo teoretisk er nok, hvis en lille kreds holder sproget i live. F.eks.
var der i flere hundrede år kun få jøder, der virkelig beherskede hebraisk,
men det var nok til at genoplive det ved grundlæggelsen af staten Israel.
De keltiske sprog irsk og skotsk var næsten døde, men nu forsøger man
med stor energi at få liv i dem igen. Noget tyder på, at et sprogfællesskab
vagner op, når det er ved at lakke mod enden.

Lise: Hvad mener du om det danske sprogs situation? Er vores sprog truet?

Reiner: Prøv engang at sammenligne sprogsituationen i Danmark med den i Norge
og på Island. Nordmændene tillader sig med deres fem millioner norskspråk-

lende den luksus at pleje og passe deres sprog i to forskellige varianter. De gør det meget effektivt, og derfor bliver der også talt norsk inden for næsten alle områder af det norske samfund.

Hvis man vil bo i Norge, kan man ikke komme udenom ret hurtigt at lære norsk. Endnu mere forbavsende er det, at islandsk med kun ca. 330.000 islandsktalende hører til de mindst truede sprog i verden.

Situationen i Danmark ser herimod temmelig kritisk ud. Da jeg ville reservere et hotelværelse i Lyngby for en uge siden, meddelte en dame mig i telefonen, at hun desværre ikke kunne forstå dansk, så reservationen måtte foregå på engelsk.

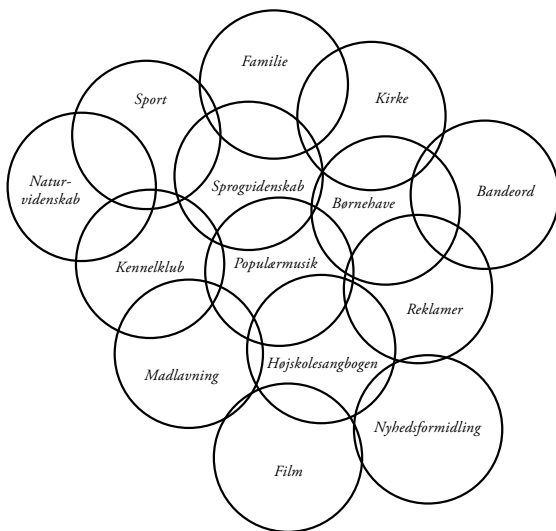
Tænk at arbejde med kundekontakt på et dansk hotel uden at kunne dansk. Det er jo absurd.

Det vil sige, at en dansker i sit eget land er tvunget til at bruge et andet sprog!

En person, der skal tage sig af kunderne hos en dansk forhandler af mobiltelefoner, taler også kun engelsk og sidder måske endda i Bulgarien og besvarer ens opkald.

I Danmark kan jeg høre mange programmer med engelsksproget musik, og i dansk fjernsyn kan man finde amerikanske film på originalsproget døgnet rundt. På universiteterne bliver det danske sprog fortrængt. Der er firmaer, hvor der kun tales engelsk.

På den måde taber man vigtige domæner, og når det danske sprog reduceres til hygge, smørrebrød og sommerhus, så er det helt klart truet.

Sprog har forskellige ordforråd, der dækker forskellige domæner. Domæner kan vindes og tabes. Med oversættelsen af Biblen blev der indvundet et domæne. Nogle domæner har fælles områder, og et domæne kan deles af flere sprog.

Vort sprog er stærkt og blødt

Reiner Pogarell henviser i interviewet til 4. vers i Oehlenschlägers sang *Der er et yndigt land*. Uheldigvis er netop verset om det danske sprog udeladt i *Højskolesangbogen*, men det findes naturligvis i Den Danske Sprogkreds' sangbog *Sange om det danske sprog*.

4. Vort sprog er stærkt og blødt, vor tro er ren og lutret !: og modet er ej dødt. !: Og hver en dansk er lige fri, hver lyder tro sin konge, !: men trældom er forbi. !:

Lise: Hvordan er situationen så for det tyske sprog? Er det ikke også truet?

Reiner: Det tyske sprog har det helt sikkert bedre end det danske. I Danmark kan man bo og arbejde uden at kunne dansk, i Tyskland kan det kun lade sig gøre i samfundets randområder. Mange virksomheder kommunikerer udadtil på engelsk, men er alligevel helt og holdent tysksprogede. Mange udsendelser i fjernsynet har engelske navne, men sproget er alligevel tysk. Og vores amerikanske spillefilm bliver synkroniseret. Men når jeg ser på, hvor dårligt det står til med vores sprog med langt over 90 millioner tysktalende i sammenligning med de 330.000 islændinge, kan jeg godt blive lidt sur. Engelsk bliver også tolereret i nogle af vores radioudsendelser, og der findes fag på universiteterne, der kan studeres uden brug af tysk. Det er noget, vi må være på vagt overfor.

Lise: Hvad kan vi gøre?

Reiner: Vi kan lære af nordmændene. Lære af islændingene. Og lære af balterne og ungarene, af italienerne, franskmændene, af russerne og af kineserne. Vi må se på vores sprog som vores kulturarv. Vores vigtigste kulturarv. Uden det danske sprog er der ikke noget, der hedder danskere. Denne kulturarv bør nævnes i alle landes grundlove. Det ville være et vigtigt skridt, for så kan man kræve, at sproget bliver talt, og så har man et middel til at bekæmpe domænetabene. Så kan man kræve sprogets ret. Og så bliver det langt lettere at holde det i live.

Lise: Har du et råd til os danskere?

Reiner: Tja. Jeg burde som tysker egentlig ikke give jer råd, – men nu gør jeg det alligevel: Måske skulle I tænke lidt mere på den selvbevidste holdning til et sprog i jeres nationalsang. Kun at være *hyggelig* bliver i længden lidt for lidt.

Reiner Pogarell er lingvist og bestyrelsesmedlem i Verein Deutsche Sprache. Verein Deutsche Sprache har 35.000 medlemmer, hvoraf 20.000 bor uden for de tysktalende lande. En del af hans opgaver er at tage sig af de skandinaviske medlemmer såvel som samarbejdet med skandinaviske sprogforeninger og institutioner.

Reiner Pogarell taler og forstår dansk "til husbehov". Sidste år deltog han i en debat under Bogforum arrangeret af Den Danske Sprogkreds, og han holdt et foredrag med emnet "Luther og det tyske sprog" i Valby Kulturhus. I år holder han et foredrag med titlen Hvad sprog dør af – også i Valby kulturhus den. 9. november.

Den Danske Sprogkreds' program

oktober-december 2018

- Fredag den 26. 10. Udgivelse af *Sprogkræsen. Nyt fra Den Danske Sprogkreds* og *Sange om det danske sprog*.
Kl. 10.00-19.00 Udstilling på stand C3-030 på BogForum
Kl. 11.00 Er dit modersmål okay?
Kl. 13.00 *Sange om det danske sprog*. Præsentation af sangbog
Kl. 18.00 *Veduhåbångnæ?* Debat om dansk udtale i dag
- Lørdag den 27. 10.
Kl. 10.00 til 18.00 Udstilling på stand C3-030 på BogForum
Kl. 12.00 Udfordringerne ved at udarbejde ordbøger
Kl. 14.30 Peter Abrahamsen synger et udvalg af *Sange om det danske sprog*
Kl. 15.00 Præsentation af *Sprogkræsen* – nyt fra Den Danske Sprogkreds
- Søndag den 28. 10.
Kl. 10.00-18.00 Udstilling på stand C3-030 på BogForum
Kl. 12.30 *Sange om det danske sprog*. Præsentation af sangbog
Kl. 14.00 Mogens Wenzel Andreassen fortæller om sine erindringsbøger
Kl. 14.30 **KONCERT:** Volvox-koret synger sange om det danske sprog under ledelse af dirigenten Henrik Palsmar på **Bellascenen**
Kl. 16.00 Dansk sprogpolitik til debat
- Torsdag den 8. 11. Er dit modersmål okay? Foredrag med Lise Bostrup,
Kl. 9.00 Frederiksberg Bibliotek, Arrangør: AOF København/Frederiksberg
- Onsdag den 21.11. Koncert med koret Volvox med *Sange om det danske sprog*
Kl. 19-21 på Kulturstationen i Vanløse
- Onsdag den 12. 12. Julearrangement på Kulturstationen i Vanløse med Mogens
Kl. 15-17 Wenzel Andreassen

Medlemskab i Den Danske Sprogkreds koster 300 kr. pr. år og inkluderer 4 numre af *Sprogkræsen*, et eksemplar af Sprogkredsens øvrige udgivelser og gratis adgang til kredsens arrangementer. Et abonnement på **Sprogkræsen** koster 300 kr. pr. år. *Er dit modersmål okay?* og *Sange om det danske sprog* kan købes hos boghandlerne eller via hjemmesiden for henholdsvis 250 og 200 kr.

Den Danske Sprogkreds
Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse, 38 74 36 00
DenDanskeSprogkreds.dk / Den Danske Sprogkreds – Facebook